תלמוד ירושלמי · מפרשים · שערי תורת ארץ ישראל · סדר זרעים

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי ערלה

רבי זאב וולף רבינוביץ'

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי ערלה

רבי זאב וולף רבינוביץ'

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שערי-תורת-ארץ-ישראל-על-תלמוד-ירושלמי-ערלה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 4
הלכה ג 5
הלכה ד 6
הלכה ה 6
פרק ב 7
הלכה א 7
הלכה ב 9
הלכה ג 9
הלכה ד 9
הלכה ה 10
הלכה ו 10
הלכה ז 11
הלכה ח 11
הלכה ט 11
פרק ג 11
הלכה א 11
הלכה ב 13
הלכה ג 13
הלכה ה 14
הלכה ו 14
הלכה ז 14

פרק א

הלכה א

המקיים מליאה של כרוב לזרע בטלה דעתו. — צ"ל: מליאה של אכרוע כו' (וכ"ה במעשרות פ"א ה"א ובערוך ערך אכרוע ושם מבואר שהוא מין עשב).

והתנינן ר' יוסי אומר אפי' הפנימי למאכל והחיצון לסייג כו'. — פי' והרי בעץ זה מעורבת מחשבת חיוב הפנימי ומ"מ החיצון פטור וה"נ בנטע שנה ראשונה לסייג יהא פטור.

חישב עליו למאכל והוסיף. — פי' בסוף ג' שנים כשהיו על העץ עדיין פירות משנה שלישית חשב עליו דהפירות שיש בו ומה שיגדל אחר כך יהיו לאכילה והפירות הללו הוסיפו ונתגדלו ספק הוא אם אסורין משום ערלה מאחר שכבד חשב על הפירות הללו שיהיו לאכילה או לא ונחלקו בזה ר' ירמיה ור' בא.

א"ר יוסי הדא דר' ירמיה מתחמיא קשיא כו'. — צ"ל: הדא דר' בא מתחמיא קשיא כו'.

אבל אם השריש מחו"ל לארץ לא בדא שורש פטור פוטר. — פי' אלא זה שהשריש בארץ חייב.

ר' יוסי בשם ר' יוחנן שרשים אין בהן ממש א"ר זעירא כו'. — צ"ל: ר' יוסי בשם ר' יוחנן שרשים אין בהן ממש לענין ביכורים (וכ"ה בב"ב פ"ב הי"ב ע"ש) א"ר זעירא לר' יסא כו' ואמר שרשין אין בהן ממש לענין ביכורים א"ר זעירא הן דתימר שרשין אין בהן ממש בהשרישו מתוך שלו לתוך של חבירו (וכ"ה לעיל וע' ב"ב שם) אבל אם השרישו מחו"ל לארץ או מהארץ לחו"ל שרשים יש בהן ממש סיפקה כו' להקדש חייב לצד התחתון חייב (פי' אם נטעו צד התחתון לסייג והעליון למאכל וסיפקו לצד התחתון מ"מ חייב מטעם שיתבאר) לצד העליון חייב להקדש חייב שהוא ראוי לפדותו ולחייבו לצד התחתון חייב שהוא ראוי לחשוב עליו ולחייבו כו' ערלה תלוי לדעתו (פי' שאפשר לו ליטע כל האילן לסייג ולעצים ולפוטרו לפיכך אף הנוטע חצייו לסייג פטור) ומעשרות אינן תלויין לדעתו (פי' שא"א לו ליטע אילן בארץ שיהא פטור מן המעשרות).

הלכה ב

ונטעתם פרט לשנטעו גוים עד שלא באו ישראל לארץ ר' הונא כו'. — חסר וכצ"ל: עד שלא באו ישראל לארץ או יכול שאני מוציא את שנטעו משבאו ישראל לארץ ת"ל כל עץ מכאן אמרו נטעו גוים אע"פ שלא כבשו ישראל חייבין (כן העתיק באו"ז ח"א סימן ש"י) ר' הונא בשם ר' אבא כו'.

ר' יונה מפיק לשנה כלי חרש עומד בפני שרשין. — צ"ל: מפיק לישנא כלום חרש כו' (וכעין זה הרבה בירושלמי ע' מ"ק פ"ב ה"ג כלום אסרו בשר בכור כו' כלום אסרו לעשות מלאכה).

אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות כו'. — צ"ל: חייב בערלה דכתיב כי תבואו אל הארץ ונטעתם (פי' ובית בכלל הארץ) ופטור מן המעשרות כו'.

הלכה ג

א"ר יונה מן הדא חזר ביה דא"ר יוחנן בשם ר' ינאי מכיון שיש כמחט של מיתוי דבר בריא שיש לו כו'. — יש להחליף הגירסא ולהגיה וכצ"ל: מכיון שיש כמחט של מיתוי דבר בריא שיש לו ג' שנים (פי' ואם מצא נטיעה שיש בה כמחט של מיתוי ידוע שעברו עליה שני ערלה ואי איתא דבפחות ממחט של מיתוי כתלוש דמי א"כ בנטיעה שיש בה מחט של מיתוי מניין אנו יודעין שיצאה משני ערלה שמא היה בה פחות ממחט של מיתוי בשנה ראשונה או אף בשנייה) א"ר יוסי מן מילתיה חזר ביה (פי' מדברי חזקיה עצמו מוכח שחזר בו) דאמר ר' יוחנן בשם ר' ינאי מכיון שיש כמחט של מיתוי דבר בריא שיש לו ג' שנים חזקיה שאל שליש מחט שנה (זה איתא לפנינו למעלה ושייך כאן) כו' למה שאל כן א"ר יסא אפי' יש בו ג' שנים אין בו כמחט של מיתוי א"ר יודן מתניתא מסייעא לר' יסא אמר ראב"ע מפני מה אמרו בנות חמש בנות שש בנות שבע כו' בזתים בנות שבע (פי' הן נקראות נטיעות וסתם נטיעות אין בהן כמחט של מיתוי). ואנן חמיין הדין מרביותא דתאינה אתיא בפירי (פי' שאנו רואין גידול התאינה ששרשה נעשה מהר בארכו אף בתוך ג' שנים כאורך מחט של מיתוי [וקשיא לר' יוסי ועל המשנה]; וביאור "בפירי" במרוצה כמו בשבת סופ"ו דף ח' ע"ג חיויא פרי בתריה וע' ערוך ערך פר ד') א"ר יודן בן טרפון (כנוסח ר"ש סופ"א דשביעית וע' מ"ש שם, עמ' 63) לעוביה (פי' אף שבאורך השורש יש בו כאורך מחט של מיתוי בתוך ג' שנים אבל בעובי השרש אין בו כעובי מחט של מיתוי אפי' יש לו ג' שנים).

ר' לעזר אמר ר' חייה בר בא מתניתא אמרה כן. — ע' מנחות ס"ט ב' תוד"ה דאמר שהעתיקו בשם הירושלמי א"ר חנינא בר אבא מתניתא כו'.

דר' יהודה אמר מתאחה היא עד שלא תשריש ר' יוסי בשם ר' יוחנן כו'. — צ"ל: דר' יהודה אמר מתאחה היא עד שלא תשריש (פי' דברי ר' יהודה הן בשביעית פ"ב מ"ו דשם אמר כל הרכבה שאינה קולטת לג' ימים שוב אינה קולטת ואיחוי כהרכבה הוא וקולט לג' ימים ואילו בנוטע אילן בקרקע מודה ר' יהודה לת"ק שאינו קולט השרשתו בפחות משלשים יום וזה דלא כשיטת בבלי רה"ש יו"ד א' וב' דמדמה נטיעה והשרשה להרכבה

אפי' לר' יהודה ע"ש) ואפי' תימר כרבנן כיון שנתאחה פטור (פי' אפי' השרישה תחילה בקרקע) ר' יסא בשם ר' יוחנן איחוי אין בו ממש (פי' ואם נשרשה תחילה ודאי חייבת בערלה ומ"ש לפנינו "שרשים אין בהן ממש" נשתרבב מלמעלה ה"א) א"ר זעירא לר' יסא בפירוש שמעתינה כו' הקדש פטור וזקינה פטור מה הקדש נטע ואח"כ הקדיש חייב אוף הכא השרישה ואח"כ נתאחה חייבת ולא דמייא הקדש ראוי הוא לפדותו ולחייבו גבי זקינה מה אית לך ראוי הוא לחשוב עליה ולחייבה (פי' בתמיה) ר' אבהו בשם ר' יוחנן כו' אין תימר לא טהרה אפי' לא חנט אסור (פי' שבשעת הסיפוק לא היה בו שום סימן של פירות ואחר שסיפקו אז חנט מ"מ אסור כיון שהשריש טרם שסיפק) ר' זעירא בשם רבנן אתרוג שחנט בשנת ערלה ויצא בשנת היתר או שסיפקו לחבירו אפי' מוסיף כמה אסור שאין גידולי איסור מעלין את האיסור ולוקין עליו בכזית א"ר מיישא כו' וילקה לפי חשבון שיש בו א"ר יונה על ראשה (פי' הא דאמר לוקין עליו בכזית אירשא קאי ביצא לשנת היתר ולא אסיפא בסיפקו לחבירו) מה בין זה לזה כאן מחמת עצמו הוא חי וכאן מחמת הסיפוק הוא חי מעתה אתרוג כו' וסיפקו לחבירו וכן חבירו (פי' אתרוג אחר שחנט בשנת ערלה ויצא בשנת היתר) סיפקו לזה טהרו זה את זה.

[השלמות: **בצל שעקרו ושתלו כיון שהשריש כו'**. — צ"ל: כיון **שהשחיר** (וכ"א בשביעית פ"ו ה"ג).]

הלכה ד

ר' יודן בעי אף לענין נבילה כן (**פי' שנבילה ודאי לא תיבטל לעולם**) **חזר ר' יודן ומר נבילה אין לה עלייה קרקע יש לו עלייה** (פי' אחר שילקוט וכן ברימוני בדן אחר שנתפצעו יש להן עלייה).

הלכה ה

ר' יוסי אמר אין נוטעין כו'. — צ"ל: ר' יוסי אמר נוטעין ייחור א"ר יוחנן עבר ונטע (פי' אגוז של ערלה) מותר (פי' מפני שזרע האגוז נרקב בקרקע).

על דעתיה דחזקיה אין אפשר לביצת ע"ז שנעשית אפרוח. — צ"ל: ע"ד דחזקיה איך אפשר כו' (פי' שהרי חזקיה ס"ל בע"ז פ"ג ה"ו שאם השתחוה לביצה לא אסרה מפני שאין בה תפיסת ידי אדם) מה נן קיימין כו' (כ"ה בע"ז שם) ור' חנניא בשם ר' פנחס מתקנתה (פי' שר' פנחס היה מתקן ומוסיף בדברי כהנא ור' יוחנן, וזה דלא כרא"פ שפירש מתקנתה שם מקום שהרי כמה פעמים נמצא בירושלמי ר' חנניה בשם ר' פנחס סתם אבל ר' פנחס מתקנתה לא נזכר עוד במקום אחר, וכמו שפירשנו פירש גם הפ"מ בע"ז פ"ג ה"ו).

פרק ב

הלכה א

ר' יונה בעי ולמה לא תנינן חלת דמאי כו'. — צ"ל: ולמה לא תנינן חלת דמאי (פי' שבא"י נחשדו עמי הארץ על החלה כ"ש בחלה פ"ד ה"ז ולפיכך תנן בדמאי רפ"ה בלוקח מן הנחתום שחייב להפריש חלה והכי מוכח בחלה פ"ד מ"ו ואמרינן עלה התם כשם שלא נחשדו ישראל על תרומה בארץ כך לא נחשדו על חלה בסוריא ומשמע דבא"י נחשדו) בגין דתנינן חלה לא תנינן חלת דמאי והתנינן תרומת מעשר של דמאי. ר' חנניה בשם שמואל מדומע של דמאי (פי' שנתערבה תרומת מעשר של דמאי בחולין) חייב בחלה (פי' אפי' לר"מ דמחמיר בתרומת מעשר של דמאי כשל תורה מ"מ אין מדומע שלו פוטר מן החלה אע"פ שהמדומע בתרומה ודאי פטור מן החלה כדתנן בחלה פ"א מ"ד ור' חנניה בשם שמואל מילתא באפי נפשה אמרה) א"ל ר' חייה בר לוליבא נוטל הוא דמיו מן השבט (פי' בלשון שאלה) כו'. למחר הוא מביא ודאי (פי' שיביא חלה מעיסה שלא נתערבה בה תרומה כל עיקר) ואומר מדומע הוא (פי' בתרומת מעשר של דמאי) כדי ליטול ממנו דמים כו' נהגין אתון מפקין חלה מן מדומע של דמאי כו' רוב העם מכניסין לבתיהן (כ"ה הנוסח בברכות פ"ז סוה"א, וביאור זה שהיו מכניסין לבתיהן לצורך עצמן את כל תבואתן ולא בשביל למוכרן לאחרים ואפי' מי שחשוד שלא להפריש מעשרות ממה שמוכר מ"מ הוא מפריש מזה שאוכל ולפיכך מדומע בתרומת מעשר של דמאי חייב בחלה דרוב עמי הארץ מעשרין הן ותרומת מעשר זו אינה תרומה והעיסה אינה מדומע).

א"ר יוסי בר"ב תניי ב"ד שתהא חלתו בצפון צפונו. — נראה דמאמר זה אין מקומו כאן והוא שייך למטה עלה דא"ר שמעון בן אלעזר אם רצה נותן עיניו במקצתו ואוכל את השאר ועל זה "אמר ריבר"ב תניי ב"ד הוא שתהא תרומתו (כצ"ל) בצפון צפונו" פי' ואפי' לא נתן עיניו במקצתו מ"מ אוכל את השאר מתנאי ב"ד שתהא התרומה בצפון צפונו ואמר בצפון צפונו ולא בצפונו כדי לאכול שלש רביעיות מהכרי או שבע שמיניות ע' תרומות פ"ג ה"ה ומ"ש שם (עמ' 86).

דבר שהוא מעלה ומתיר לגבוה (פי' כגון דם פסול שנתערב בדם כשר אם מותר לזורקו לר' יהודה ע' זבחים ע"ח א') כו' אוכלי קדש באוכלי תרומה אוכלי קדש באוכלי קדש (כצ"ל וכגירסת רא"פ, וענין זה כגון חתיכה של חטאת טמאה במאה חתיכות של חטאת טהורה וכן לענין גבוה בנתערבו איברי חטאת באיברי עולה) משקה תרומה במשקה חולין כו'.

א"ר חנניה הדא אמרה עולות בעולות אבל חטאת בעולות כו'. —צ"ל: א"ר חנניה הדא דתימר (פי' דלר' יהודה עולה ומתיר אף לגבוה) חטאת בעולות (פי' איברי חטאת באיברי עולה שעולין ומותר להקריבן על המזבח) אבל עולות בעולות (פי' כגון איברי עולה בעלת מום באיברי עולה תמימה) הרי יש כאן ודאי בלא תעשה (פי' כדכתיב בויקרא כ"ב כ"ב ואשה לא תתנו מהם ולפיכך אינן בטילין לעולם והכי תניא בזבחים ע"ז א' ובתוספתא שם פ"ח) היך סבר ר' יודה כר' ליעזר או כר' יהושע (פי' שנחלקו בתרומות פ"ה מ"ב) כר' ליעזר מעלה ושורף (כמו שסבר ר' אליעזר בסאה תרומה טמאה שנתערבה במאה חולין טהורין שמעלה ושורף) כר' יהושע מעלה ואוכל מאן תנא מצטרפין כו'.

עד כדון כר"ע, כר' ישמעאל? — פי' דר"ע אית ליה למד מן הלמד ור' ישמעאל לית ליה כדאיתא בקידושין פ"א רה"ב, ומקור מחלוקת זו נמצא בספרי פ' קרח סוף פיסקא קי"ח דר"ע למד דבכור נאכל לב' ימים ולילה אחד מחזה ושוק של שלמים ור' יוסי הגלילי הקשה לו דנלמוד מחזה ושוק של תודה שנאכלין ליום ולילה אחד, ומשום פירכא זו חזר בו ר"ע ודרש לבכור ממקרא אחר; אבל ר' ישמעאל אמר שם וכי תודה מאין למדה משלמים ודבר הלמד ממקום אחר אתה בא ללמד ממנו למד מן הלמד ע"כ. ומזה מוכח דלר"ע למדין למד מן הלמד אפי' בקדשים והיא ג"כ שיטת הירושלמי, וס"ל נמי דלר' ישמעאל אין למד מן הלמד אפי' בחולין. ולא כן שיטת הבבלי במנחות מ"ט ב', נ"ז א' וסמ"ך ב' דמהם עולה דבקדשים יש למד מן הלמד אפי' לר"ע ובחולין אין למד מן הלמד אפי' לר' ישמעאל.

מה פליגין שנפלו ג' קבין ערלה וג' קבין של כלאי הכרם אבל אם נפלו כו'. — צ"ל: מה פליגין (פי' ת"ק ור"ש במשנה א') שנפלו שלשת קבין ערלה ושלשת קבין של כלאי הכרם כאחת אבל אם נפלו ג' קבין ערלה ואח"כ ג' קבין ועוד כלאי הכרם מותר למה ועוד בטל בג' קבין ג' קבין בטלין במאה, אבל אם נפלו ג' קבין ועוד ערלה ואח"כ נפלו ג' קבין כלאי הכרם אסור, נפלו ג' קבין ערלה ואח"כ נפלו עוד ג' קבין ערלה מהו כמו שנפלה סאה ערלה כאחת או כמו שנפלו ג' קבין ערלה ואח"כ נפלו ג' קבין כלאי הכרם פשיטא שידיעתו מתירתו (פי' אפי' לרבנן שחולקין על ר"ש בתרומה וסברי דהרמתו מקדשתו היינו בתרומה דוקא שצריך להרים אבל בערלה שאין צריך להרים אף רבנן מודין שידיעתו מתירתו) ידיעת חבירו כו' (וע' בשנות אליהו).

נפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע כו'. —צ"ל: נפלה סאה ערלה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזה מהן נפלה ואח"כ נפלה שנייה מדדה ומצא בה מאתים אין תימר ידיעת ספק כו' ספק אין בה נפלה סאה ערלה לתוכה ואח"כ נפלה שנייה אין תימר

ידיעת הספק (פי' זה שנודע לו שנפלה סאה ראשונה אע"פ שספק הוא לו אם עלתה כידיעת ודאי כו' (וע' בשנות אליהו).

הלכה ב

לא שהתרומה מעלה את הערלה אלא שהתרומה מצטרפת עם החולין להעלות את התרומה כו'. — צ"ל: לא שהתרומה מעלה את הערלה (פי' דלשון זה משמע דהיינו בנפלה סאה ערלה לתוך מאתים של תרומה) אלא שהתרומה מצטרפת עם החולין להעלות את הערלה ניחא כו' כלום טמאה מעלה את הטהורה ואפי' טהורה מעלה את הטמאה לא אצל הכהנים שמא אצל הזרים (פי' וכשהתרומה מעלה את הערלה יהא אסור לזרים) אין תימר אוף הכא בכהנים והתנינן הערלה מעלה כו'.

הלכה ג

כתפוח עושין אותו ב"ש כו'. — פי' דב"ש עושין את הפחות מכביצה כאילו תפח מהמים שנותנין בעיסה ונעשה כביצה כדתנן בטהרות פ"ג מ"ד הניחן בגשמים ותפחו הרי אלו טמאין.

ואין פוסלין אותו בשינוי מראה אבא בריה דרב נחמן דברי ר"מ כו'. — חסר כאן וכצ"ל: ואין פוסלין אותו בשינוי מראה תני (הוא בספרא שמיני פרק יו"ד פרשה ט') ר"מ פוסל בשינוי מראה אבא בריה דר"נ כו' כמה דב"ש אמרי משום חימוץ ניכר כן ר"מ אמר משום כו'.

גריסין של תרומה שנפלו עם עדשים של חולין כו'. — צ"ל: גריסין של תרומה שנתבשלו עם עדשים של חולין (כן העתיק בתמים דעים סימן ז').

על דעתיה דרבי עד שירבו על כולהון. — פי' דרבי לטעמיה דאית ליה (חולין ק"ח ב') אפשר לסוחטו אסור (תמים דעים שם והאריך שם לבאר סוגיא זו וע"ש).

הלכה ד

תני חנניה בשם ר' יוחנן אף הראשונה במחלוקת כו'. — צ"ל: רבי חנניה בשם ר' יוחנן אף הראשונה במחלוקת א"ר יונה מה פליגין בשחימץ כו'.

לא שנייא היא השביח היא פגם היא פגם היא השביח היא המחלוקת. — צ"ל: לא שנייא היא השביח ואח"כ פגם היא פגם ואח"כ השביח היא המחלוקת.

ואפי' נפל שאור של חולין תחילה נעשה כמי שהשביח מעיקרו ואח"כ פגם כו'. — צ"ל: נעשה כמי שפגם מעיקרו (פי' שאחר שנתחמצה העיסה מהשאור של חולין כפי צורכה התרומה שנפלה אחרי כן היא פוגמתה מפני שמחמצתה יותר מדאי וא"כ למה חולק ר"מ שהוא ת"ק דר"ש על ר"ש כמו שמבאר והולך) וקשיא אלו פגם ולא השביח

שמא כלום הוא (פי' דהא לרשב"ל אף ר"מ מודה לר"ש בפגם מעיקרו) חזר ר' יונה ומר האשה הזאת כו' נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ר' יונה בעי כו'.

הלכה ה

כל שההדיוט טועמו ואומר קדרה זו אינה חסירה ונפל כו'. —צ"ל: קדירה זו אינה חסירה כלום ונפגם מפני זו (פי' מחמת איסור זה שנפל בה) זה הוא נותן טעם לפגם ומותר ואפי' אמר תבלין פלוני יש בקדירה זו (פי' שההדיוט טועם ואומר שתבלין פלוני יש בקדירה זו הרבה ומחמתן נפגמה) זה הוא נותן טעם לפגם ומותר (פי' שאין סומכין על ההדיוט שאמר שהפגם הוא מחמת תבלין יתירין) וכל שהאומן טועמו ואומר תבלין פלוני יש בקדירה זו (פי' ומחמת התבלין נפגמה ולא מחמת האיסור) זה הוא נותן טעם לשבח ואסור (והוא כפי הלשון השני שבבבלי ע"ז ס"ז א' ע"ש).

התיב ר' חמא בר יוסי קומי ר' יוחנן. — צ"ל: התיב ר' חייא בר יוסף קומי ר' יוחנן (וכ"ה בנזיר פ"ו ה"א).

שאם שרה ענבים ושרה פיתו בהן ויש בהן כדי לצרף בהן כזית חייב. — צ"ל: שאם שרה ענבים במים ושרה פיתו בהן ויש בהן כדי לצרף כזית חייב (כ"ה בנזיר שם וכן העתיק במאור רפ"ג דפסחים, וה"פ דזה ששרה ענבים במים הוא טעם כעיקר ונוהג בכל האיסורים אבל זה שחזר ושרה הפת במים אלו שבהן טעם ענבים הוא היתר מצטרף לאיסור מפני שאין בפת טעם העיקר עצמו דהיינו הענבים עצמן).

הלכה ו

א"ר זעירא הדא דאת אמר וכולה תינויין היך עבידא. — נראה שכאן נשנה פעם שנית דברי ר' זעירא שלמעלה כל נותן טעם אין לוקין עליו עד שיטעום טעם ממשו של איסור כו' והסופר השמיט זה והעיר דמש"ה השמיטו שכבר כתוב זה למעלה וכתב: "הדא למעלן איתאמרת וכולה תינייין היך עבידא" (כן הוא הנוסח בע"ז פ"ה הי"א).

[השלמות: **כוס שמזגו מאיסור ומהיתר**. — פי' שמזג כוס של יין ממים של איסור וממים של היתר.]

אימתי חמצן של כותים מותר לאחר הפס ח. — פי' שאין הכותים מקדשין את החדש על פי ראיית הלבנה אלא לפי חשבונם לכן יקרה שהכותים עושים פסחם לפני זמן פסח שלנו ובעוד שאצלנו עדיין הוא פסח כבר נגמר אצלם ז' ימי פסחם וכבר יאפו חמץ והוא אצלנו חמץ שעבר עליו הפסח וזה ששאלו כאן אימתי יהא חמצן מותר לאחר הפסח וכן מבואר בתוספתא פסחים פ"ב.

ואף כשאמרו של נחתומין בכפרים כו' הוא בודה (כצ"ל) לו שאור לכל אותו היום. — פי' "בודה" מוציא (ע' מנחות נ"ב ב' בודה להן מתוכן ומחמצן) והיה המנהג בכפרים להכין בבקר שאור לכל מה שיאפה אותו היום אבל בכרכין שאין השאור מצוי היו נוטלין שאור מהעיסה שאפה עתה לעיסה שיאפה אחריה וכן מהשנית לשלישית לפיכך מותר בכרכים אפי' אם אופה שלשה תנורים ביום אחד.

ועוד מן הדא דא"ר חנינא דר' אבהו אבא ה"ל כו'. — צ"ל: דא"ר חנינה בר' אבהו אבא כו' (וכ"ה בע"ז פ"ה הי"א).

הלכה ז

לא סוף דבר צלוחית אלא אפי' ספל. — פי' לאו דוקא צלוחית שפיה צר דצלוחית כלי חרס היא שבולעת הרבה כעין שאמרו בבבלי פסחים (ל' ב') "חזינן להו דמידייתי" אלא אפי' ספל שהוא של מתכות שאינו בולע הרבה מ"מ אם פיו צר סבר ר' יהודה שאינו טובל אלא הזייה ראשונה.

הלכה ח

תרומה אצל הזרים אסורה שביעית אצל הכהנים מותרת. — פי' בתמיה והרי השביעית אף לכהנים אסורה.

הלכה ט

א"ר יונה לא אמר אלא קדשים קלים פיגול ונותר לאחר זריקה כו'. — צ"ל: א"ר יונה פיגול ונותר לאחר זריקה לא כלפני זריקה הן לא אמר אלא פיגול ונותר של קדשים קלים דבר שאין זריקה מתירתו הא בקדשים קלים הואיל והן מותרין כו' א"ר יוסי לא אמר (פי' בברייתא זו) פיגול ונותר של קדשים קלים אלא להוציא קדשים קלים לאחר זריקה הא לפני זריקה הואיל והן אסורין לוקין עליהן משום זרות א"ר אבין מתניתא מסייעא כו'.

פרק ג

הלכה א

א"ר אבהו קיימתיה בגיד הנשה של נבילה. — צ"ל: קיימתיה שכן כבר הותר בגיד הנשה של נבילה (פי' דכתיב בנבילה או מכור לנכרי דהיינו היא וגידה שהגיד נמי מותר בהנאה וה"ה גיד של כשירה דמותר בהנאה).

מוכין(כצ"ל) שצבעו צריכא. — פי' שידוע שאין שום הפרש בין מוכין צבועין למוכין שאינן צבועין ומחיר שניהן שוה ואין לו הנאה מצבע שלהן לכן אפשר שהן מותרין אם צבען בקליפה או דילמא מאחר שזה רצה בצביעתן ויש לו הנאה מזה הרי הן אסורין.

בגד גדול שצבעו ע"מ לחותכו מה את עביד לה כו'. — צ"ל: שצבעו ע"מ לעשותו מוכין מה את עביד לה כמוסגר (פי' שבגד המוסגר שקצצו ועשאו מוכין טהור כדתנן בנגעים סופי"א דאף שבגד מוסגר טמא מ"מ המוכין שנעשו ממנו טהורין וה"נ אף שבגד שצבעו בקליפי ערלה אסור בהנאה אם קצצו ועשאו מוכין שאז אין לו שום הנאה מצביעתן הרי הן מותרין) או כמוחלט.

צבעו וחזר וצבעו הקדיח נאמר אם היה צריכה לצביעה הראשונה אסור כו'. — צ"ל: אם היה צריך לצביעה שנייה מותר (פי' דמאחר שבצביעה ראשונה עוד לא נגמרה מלאכתו וצריך לצובעו פעם שנית ובשנית הרי הקדיח וקילקל לכן מותר) ואם לאו אסור (פי' שכבר נצבע הבגד בצביעה ראשונה ונאסר בה ומה שחזר וקילקל אין זה מתירו) צבעו בקליפי אגוז של חולין וחזר וצבעו בקליפי אגוז של ערלה ונפגם מ"ד נותן טעם לפגם מותר אף הכא מותר ומ"ד נ"ט לפגם אסור אף הכא אסור בגד שצבעו בקליפי אגוז של ערלה שנתערב בבגדים שצבען בקליפי אגוז של חולין ייבא כהדא ע'גולי דבילה הגדולים כו' כיני מתניתא כו' והקטנים מעלין את הגדולים במניין תמן ראוי הוא לחותכן ברם הכא אינו ראוי לחותכן (פי' שהמחתך את הבגד ה"ז מקלקלו) א"ר יוסי בר"ב מה דמי לה בגד גדול שצבעו ע"מ לחתכו מיעבדיניה דורדסין (פי' נעלי רגל ע' סוף כלאים, וערוך ערך דרדסין פירש מין מנעלים) בגד שצבעו בקליפי אגוז של ערלה שנתערב בבגדים שצבען בקליפי אגוז של חולין מין אחר ייבא כהדה ר' יהושע אומר תאנים שחורות כו' מעלות את השחורות תמן מין במינו (פי' דבין שחורות ובין לבנות מין תאנים הן וגם טעמן שוה לפיכך הן כמין במינו) ברם הכא מין בשאינו מינו (פי' דזה צבע אדום וזה צבע שחור והן מין בשאינו מינו ואע"פ ששניהן צבועין בקליפי אגוז דהולכין אחר המראה ואין דעת כל אדם שוה דזה רוצה במראה אדום וזה רוצה במראה שחור ולפיכך הן בטלין בששים ולא כמין במינו דצריך מאתים) א"ר יוחנן סממנין בסממנין בטלין במאתים מי צבעים במי צבעים בטלין ברוב (פי' דאמרינן סלק את מינו שהוא הצבע כמו שאינו ושאינו מינו דהיינו המים רבין על צבע הערלה ומבטלין אותו וכעין דאיתא למעלה פ"ב ה"ז).

מתניתא פליגא על ר' בא בר ממל תבשיל שבישלו בקליפי ערלה ידלק (פי' ובסיפא תנן נתערב באחרים יעלו באחד ומאתים וחזינן דהניית ערלה צריך ר"א) פתר לה קדירה בקדירות (כפירוש הר"נ בשו"ת שלו סימן ע' דנתערב באחרים אקדירה קאי וטעמא משום שיש שבח עצים בקדירה כדמסקינן בפסחים כ"ז א' כוסות וצלוחיות אסירי משום

דיש שבח עצים בפת [1]) אמר ר' יוסי מיסבור סבר ר' בא בר ממל שמותר לעשות כן בתחילה (פי' וכי סבר ר' בא בר ממל דהניית ערלה שנתבטלה ברוב מותרת לכתחילה, ולפ"ז יש להקשות עליו מהא דתנן בתבשיל שנתערב באחרים יעלה באחד ומאתים) לא לשעבר (פי' שאין ר' בא בר ממל מתיר לכתחילה אלא שאם עבר וצבע במי התערובות את הבגד ה"ז מותר ליהנות מן הבגד וכן במי צבע של ערלה שאינו ראוי לצביעה מפני מיעוט הצבע שבו ואח"כ נפל בו צבע של היתר ונעשו ראויין לצביעה מותר לצבוע בו שזה ג"כ כדיעבד דמי מאחר שמי צבע הערלה לא היו ראויין מתחילה לצביעה) מיי כדון כו'.

א"ר חגיי כד נחתית מן אילפא שמעית קליה דר' יעקב בר אחא יתיב מתני כו'. — אע"פ שגם נוסח הראשונים כן (ע"ז מ"ט ב' תוד"ה ארג ובר"נ שם) מ"מ נראה שיש להפך הגירסא וכצ"ל: א"ר יעקב בר אחא כד נחתית מן אילפא שמעית קליה דר' חגיי יתיב מתני כו' א"ר יעקב בר אחא חגיי קשתיה כו'.

הלכה ב

איתיביה ר' חייא ציפוראה קומי ר' אימי כו'. — צ"ל: אייתא ר' חייא ציפוראה קומי ר' אימי ליטרא בשמונה ולא הורי ליה א"ר יסא ולא מתניתא היא כו' (כ"ה בכתובות סופ"ו וכ"כ בשירי קרבן שם).

א"ל אילו איתתבת תמן אית הוות יאות. — כל זה אינו שייך כאן ונשתרבב מע"ז פ"ח הי"ב ע"ש.

ובכור לא כקדשים שיש להן מתירין הוא. — צ"ל: ובכור לא כקדשים שאין להן מתירין הוא (פי' דבכור אפי' כשנפל בו מום אין לו פדיון וע' בניר שנדחק לפרש כנוסח שלפנינו).

הלכה ג

גחלי ערלה שעיממו הרי אלו מותרות ולא מתניתא היא אם חדש יותץ אם ישן יוצן ר' חנניא כו'. — צ"ל: אם חדש יותץ אם ישן יוצן אפה ובישל בגחלים מותר (כ"ה בתוספתא פ"א ומברייתא זו משמע אפי' לא עיממו הגחלים מותר וקשיא לר' יוחנן) ר' חנניה אמר כו'.

[1] וגם פירוש זה אינו מחוור דהא קשיא ממשנה ה' תנור שהסיקו בקליפי ערלה ואפה בו את הפת תידלק הפת נתערב באחרים תעלה באחד ומאתים; לכן יותר מחוור פי' רא"פ שר' בא בר ממל מתיר הניית ערלה כשנתערב תבשיל של ערלה בתוך תבשיל של היתר בקדירה אחת אבל משנתנו מיירי בשנתערבה קדירה של ערלה בתוך קדירות של היתר.

הלכה ה

היך אפשר לפתוחה אצל הסתומות א"ר זעירא תיפתר בפתוחה אצל החנוני כו'. — צ"ל: היך אפשר לפתוחה אצל הסתומות (פי' בשלמא בסתומה אצל הפתוחות ניחא דכשהיא סתומה אינה מתערבת ולבסוף כשנפתחה ונתערבה עם האחרות בטלה הרוב אבל פתוחה בין הסתומות אינה מתערבת וכשנסתמה הרי היא סתומה בין הסתומות ומקדשת כל שהן ואינה בטלה לעולם) א"ר זעירא תיפתר בסתומה אצל החנוני שהיא כפתוחה אצל בה"ב (פי' שדרך בה"ב שרוצה ליישן את יינו לסותמו היטב שלא יתקלקל אבל החנוני שמוכר את יינו מעט מעט אין סתימתו חזקה כל כך כמו סתימת בה"ב וזה דאמרינן פתוחה בין הסתומות לאו פתוחה ממש אלא שאינה סתומה כל כך כמו אצל בה"ב ומ"מ אפשר שתתערב עם הסתומות היטב הנמצאות אצל החנוני מפני שאינו ניכר כל כך בין סתימה חזקה לשאינה חזקה וסתימה אצל חנוני שהוא כפתוחה אצל בה"ב דינה כפתוחה ממש ובטלה ברוב) והתני ונסתמה (פי' וא"כ כבר הכיר בה החנוני מקודם ואיך היא בטילה) תיפתר שחזר בעלה וסתמה (פי' שבא בה"ב שמכיר סתימתו אצל החנוני וחזר וסתם היטב אותה החבית שלא היתה סתומה היטב אצל החנוני טרם שנודע לו שהיא של ערלה ומ"מ כבר נתבטלה אצל החנוני קודם שנסתמה היטב) ר' קריספא כו'.

הלכה ו

ר' יהודה אומר בין שוגג בין מזיד יעלו. — בבבלי גיטין (נ"ד ב') שיטה אחרת דר' יהודה ס"ל כר"מ.

הלכה ז

ר' יונה בעי קומי ר' יוסי ולמה לא תנינן אף החלה עמהן. — פי' דתנן הכא הכלאים מד"ס ליתני הכלאים והחלה מד"ס (ולמ"ד בשביעית פ"ו ה"א דבא"י נתחייבו במעשרות מה"ת צ"ל דמקשינן כאן מחלה שהיא בחו"ל מד"ס וה"ה למעשרות דשניהן נוהגין בחו"ל מד"ס); וענין זה נשתרבב גם בקידושין פ"א ה"ט אבל אינו שייך שם כדרך הירושלמי. אבל התוספות בקידושין ל"ו ב' ד"ה כל ומפרשי הירושלמי ביארו דר' יונה שאל על הא דתנן בקידושין שם כל מצוה שהיא מצויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן הערלה והכלאים ר' אלעזר אומר אף החדש דלמה לא הוסיף ר' אלעזר אף החלה אבל אין זה מחוור די"ל דמשנה דקידושין אתיא כר"ש בבבלי שם ס"ח א' דסבר דערלה וכלאים וחדש כולם נוהגים בחו"ל מדבר תורה משא"כ בחלה דאף ר"א סבר ברפ"ב דחלה שאינה נוהגת בחו"ל מדבר תורה.

חד בר נש זרע הקלייה שעורין ולפת עבר חנין גוביתא ועקרין כו'. — צ"ל: עבר חנין מגופתייה (וכן בשבת פ"ה ה"ב חנין מגופתייה אמר קומי שמואל וע' בבלי קידושין ל"ט א' כעין מעשה זה דר' חנן שמתיה ומוכח דר' חנן סתם דבבלי הוא חנין מגופתייה דירושלמי) ועקרין כו' וקנסיה (פי' לחנין מגופתייה) והתני אין עושין עם ישראל בכלאים (בתוספתא כלאים פ"ב ובבלי ע"ז ס"ג ב' הנוסח אין עושין עם הגוי בכלאים) כו' ממעט בעבירה אין עושין עם הגוי כו' כך כלאים בחו"ל (פי' וקשיא לשמואל) כו' ר' יוחנן פתר מתניתא כו' בכלאי הכרם (פי' עושין עם הגוי בעיירות המובלעות) הא בכלאי זרעים אסור.